

~~Friské tajné~~

Souhrnná informace rozvědky č. 45

K postupu Západu v průběhu první fáze setkání v Bělehradě a jeho dalšímu předpokládanému vývoji

Zpráva analyzuje charakteristické rysy postupu a taktiky Západu /především členských zemí NATO a EHS/ v dosavadním průběhu bělehradského setkání s hlavním zřetelem na jejich ZSS nepřátelské zaměření. Dále pojednává o hodnocení uplynulé fáze jednání v Bělehradě kruhy NATO a EHS, jakož i o dalším předpokládaném postupu delegací zemí obou těchto seskupení. Zvláštní místo v tomto kontextu věnuje USA. Závěrem se zabývá rovněž situací v již nyní aktuální otázce místa a doby konání příští celoevropské schůzky.

V období od 4. října t. r. /zahájení/ do poloviny listopadu t. r. probíhala v Bělehradě první fáze setkání 35 signatářů Závěrečného aktu KBSE. Její obsah tvořila hlavně všeobecná rozprava, zaměřená na posouzení plnění ustanovení Závěrečného aktu KBSE v období uplynutém od Helsinek. Došlo rovněž k předkládání návrhů na zlepšení realizace Závěrečného aktu a objevily se již také náměty, týkající se dalšího období po Bělehradu /volba místa příští celoevropské schůzky/. Již během této části bělehradského jednání se projevil ve značné míře výrazné stránky postupu a negociační taktiky Západu, což umožňuje jejich celkové zhodnocení.

Charakteristické rysy postupu a taktiky Západu v Bělehradě

Dosavadní postup západních delegací, především členských států NATO a EHS, ale i některých neutrálních na bělehradském setkání v zásadě potvrdil předběžné prognózy, opírající se o zkušenosti z průběhu 2. fáze KBSE, přípravného jednání v Bělehradě /od 15. 6. do 5. 8./ a informace o obsahu a zaměření příprav NATO a EHS na toto fórum a cílech, které na něm budou sledovat - tzn. zneužít ho v rámci politiky

destabilizace socialismu k politickému nátlaku, obviňování a vydírání ZSS, deformaci smyslu a vnitřní rovnováhy Závěrečného aktu KBSE, konstruktivního pojetí zásad vztahů mezi státy, rozvíjení spolupráce a upevnění bezpečnosti v Evropě, tj. k deformaci procesu uvolňování mezinárodního napětí ve prospěch globálních cílů imperialismu a diverzních, antikomunistických cílů a zájmů Západu.

Uvedenému přístupu Západu k Bělehradu také odpovídala - i když s různými taktickými nuancemi - dosavadní aktivita hlavně delegací zemí EHS a NATO, zejména některých mezi nimi /USA, Holandska, Belgie, V. Británie/ v Bělehradě. Ukázala, že zejména v jimi priorizovaných otázkách a oblastech jim nejde v první řadě o věcná, v pracovním duchu provedené posouzení plnění ustanovení Závěrečného aktu /jak původně ujišťoval/, ale o vyhledávání možností a vytváření prostoru pro útoky, ať již zdánlivě neadresné, častěji však adresné /hlavně v pracovních skupinách/ proti ZSS, přestože ještě před zahájením bělehradského zasedání jejich vládní činitelé ubezpečovali o své zainteresovanosti na jeho konstruktivním a nekonfliktním průběhu. Jedrá se o linii, usilující uplatnit problematiku lidských práv, základních občanských svobod a humanitární otázky v deformovaném, z hlediska politicko-ideologických diverzních potřeb Západu přizpůsobeném pojetí, jako důležitý nástroj dlouhodobého nepřátelského působení vůči ZSS a celoevropských schůzek využívat v tomto kontextu jako výhodného nátlakového a kontrolního fóra se záměrem vynutit na nich podstatnějši ústupky ZSS.

Uvedené linii odpovídá také zvolená taktika postupu vůči ZSS v Bělehradě především ve zmíněných oblastech, která však zároveň svědčí o slabinách pozic Západu věcné projednávání nahrazovat ofenzivností, nátlakovostí, zpochybňováním a omlítat konkrétní, objektivní, o statistické údaje opřenu argumentaci ZSS a snažit se ji neutralizovat politickou demagogií, vypočítanou mj. na vnější propagandistický efekt. Cíle této taktiky, podporované organizovanými kampaněmi západních sdělovacích prostředků, je zatlačit ZSS v Bělehradě do defenzivy, vnutit jim postavení signatérů, neplnících Závěrečný akt

KBSE, vytvořit tak podmínky pro dosažení ústupků ZSS v Západem preferovaných sférách a jejich zakotvení v závěrečném dokumentu bělehradského setkání. Tato taktika sleduje rovněž propagandistický účinek nejen na širokou veřejnost včetně ZSS, ale také podporu opozičních sil v ZSS.

Aby mohlo být jednání v Bělehradě zneužito v uvedených směrech proti ZSS, pokoušejí se delegace především států NATO a EMS přizpůsobit smysl a výklad Závěrečného aktu KBSE kapitalistickému pojetí evropské bezpečnosti, spolupráce a uvolňování napětí. Zatím nejzjevněji se tato tendence projevila v západní interpretaci 6. principu Deklarace zásad vztahů mezi státy o nevměšování se do vnitřních záležitostí. Jde o úsilí eliminovat a ZSS v jejich reakci na agresivní postup delegací NATO znemožnit využívání tohoto principu, tzn. dosáhnout de facto stavu, jakoby Závěrečný akt KBSE přímo opravňoval každého jeho signatáře zabývat se vnitřní politikou ostatních zúčastněných zemí, kritizovat a pokoušet se ovlivnit její vnitropolitická opatření nejen nyní, ale i v budoucnu. To je zdůvodňováno tvrzením, podle něhož otázka lidských práv, občanských svobod a humanitární přestaly již být vnitřní doménou každého státu a naopak ve smyslu Závěrečného aktu KBSE se stávají trvalou součástí zahraniční politiky a mezinárodních vztahů a jejich "novou dimenzí". Z lidských práv se snaží učinit faktor, který přímo podmiňuje další vývoj détente, a postup realizace politiky uvolňování mezinárodního napětí a rozvoj bilaterálních styků.

V rámci neustálé snahy usměrňovat a soustředit bělehradské jednání v první řadě na otázky údajného porušování lidských práv a občanských svobod v ZSS se Západ orientuje na přísně diferencovaný přístup k jednotlivým ZSS, veden snahou narušit jejich jednotu a koordinovanost jejich postupu. Ostří útoků delegací států NATO bylo dosud zaměřeno především proti SSSR a ČSSR a po

tzv. pražském procesu s gradací proti nám. Tolerantnější přístup je volen vůči PLR a RSR, zatímco MLR je kvalifikována jako příklad ZSS s vyšší úrovní zachovávání lidských práv a občanských svobod.

Pro dosavadní "kritický" postup západních delegací, především členských států NATO, vůči ZSS v Bělehradě jsou také charakteristické plánovitě odstupňované gradace jeho útočností v určitých etapách jednání, koordinovanost a rozdělení úloh mezi spojenci NATO, určité podřizování se západoevropských delegací vedení USA, i když s výhradami, motivovanými obavou, aby agresivnost jejich linie nepřerostla míru únosnosti a neohrozila bezprostředně samotné setkání.

Hodnocení dosavadního průběhu setkání v Bělehradě v NATO

Podle hodnocení Politického výboru NATO měla úvodní fáze setkání v Bělehradě vcelku normální průběh bez výraznějších překvapení nebo neočekávaných kroků ze strany států Varšavské smlouvy, neutrálů či nezúčastněných zemí. Určitou výjimku v tomto ohledu však představuje iniciativní návrh SSSR v oblasti vojenského uvolnění /předložený 24. 10/, který překvapil některými novými momenty západní spojence a vyvolal mezi nimi rozpory /některé menší členské země paktu jako Dánsko, Norsko, Švédsko, Portugalsko v něm spatřují pozitivní prvky/. Střety v oblasti lidských práv a jejich hrozbu zdaru setkání se Politický výbor NATO /podobně jako další západní kruhy/ snaží bagatelizovat s tím, že byly lokalizovány v pomocných pracovních orgánech, zaviněny někdy také "temperamentem" řečníka, ovaduhám narvežitý a interpelacemi ZSS.

Útoky Západu proti ČSSR a jejich ostrost "zdůvodňuje" Politický výbor NATO tzv. pražským procesem a jeho "načasováním". Přitom zdůrazňuje, že ČSSR musí i v dalším průběhu bělehradského jednání zůstat předmětem nejrůznějších výpadů, poněvadž v jejím

případě "není co ztratit" /na rozdíl od SSSR, kde NATO přihlíží ke globálnějšímu aspektu americko-sovětských vztahů/.

Podle hodnocení průběhu první fáze setkání v Bělehradě vedoucím delegace USA GOLDBERGA, s nímž se ztotožnila většina delegací ostatních členských států NATO, dosáhli západní spojenci v Bělehradě v podstatě svých cílů, především pokud jde o otevřenou kritiku ZSS ve sféře lidských práv, tj. podařilo se jim prosadit právo vyjedřovat se k případům údajného porušování a nerespektování lidských práv a občanských svobod v ZSS a uplatnit tak novou doktrínu o právu vměšovat se, i když ji ZSS politicky odmítají. Z toho je v kruzích USA a NATO vyvozován závěr o síle pozice Západu, která se má opírat o rostoucí názorovou jednotu zemí NATO, mezi nimiž prý již pominuly větší diference taktické povahy, týkající se přístupu k otázkám lidských práv.

Podobně jako Politický výbor NATO i GOLDBERG a delegace ostatních států NATO kvalifikovaly tzv. pražský proces jako "zřetelný politický úmysl", na který bylo třeba ostře odpovědět a v této reakci bude nutno pokračovat i za rámce Bělehradu a dlouhodobě.

K dalšímu postupu a taktice států NATO v Bělehradě

Poznatky z konzultací delegací NATO na bělehradském setkání naznačují, že v jejich dalším postupu nelze očekávat zásadnější změny. NATO vychází totiž z téze, podle níž dosavadní výstřehy delegace SSSR v Bělehradě byly pouze "taktickým tahem", který má za cíl otupit ostří západní ofenzivy především v otázkách lidských práv. Je proto třeba pokračovat ve vyvíjení tlaku na ZSS až po krajní hranici únosnosti. Většina delegací zemí NATO je toho názoru, že jejich útoky proti ZSS, označované za "otevřený dialog" mají ještě prostor a nepřekročily krajní mez. Konfrontací v oblasti lidských práv považují nyní pro sebe z hlediska politicko-ideologického a propagandistického za méně nebezpečnou nežli pro ZSS.

To má Západu umožnit setrvat na dosavadních tvrdých pozicích a také v další fázi bělehradské schůzky postupovat v zásadě stejným způsobem jako dosud - uvádět konkrétní případy "porušování" lidských práv či neplnění ustanovení 3. koše věude, kde to jen dovolí kontext jednání. NATO předpokládá, že i posuzování konkrétních předložených návrhů poskytne řadu možností k útokům proti ZSS.

Tendence především USA nadále sledovat linii nekompromisního postupu vůči ZSS však vyvolává diferenciaci postojů mezi jejich evropskými spojenci, kteří se obávají nových konfrontací a jejich negativních důsledků a dávají spíše přednost konkrétnímu jednání o předložených návrzích.

Součástí taktiky zemí NATO v Bělehradě dosud bylo a zůstává mj. i orientace naprosté většiny jejich návrhů na sféru 3. koše /především lidských kontaktů a výměny informací při odmítání návrhů hlavně SSSR /1. a 2. koš/. Do vánoční přestávky se budou snažit na základě vývoje jednání posoudit reálnost a vyhlídky jejich definitivního uplatnění. Na této bázi se pak budou pokoušet sestavit "vyvážený balík", který by se - event. při využití faktoru času - stal předmětem závěrečného kompromisního jednání.

V rámci NATO byla již diskutována rovněž otázka obsahu závěrečného dokumentu Bělehradu, i když zatím jen předběžně v kontextu s linií dalšího postupu. Předpokládá se, že v následující etapě bělehradského zasedání bude NATO muset svést tvrdý boj o dosažení "nové rovnováhy" tohoto dokumentu. Páje na především o to, zakotvit v něm právo, vyjadřovat se k situaci v oblasti lidských práv ve všech signatářských státech, pokračovat v diskusích o nich po Bělehradě bilaterálně i multilaterálně a zajistit také aktivní úlohu individuálních osob a skupin při plnění ZA KBSE.

Pozice a aktivita USA v Bělehradě

Oproti účasti na KBSE se vyznačuje vysokou aktivností, agresivností a intenzivním vlivovým působením, zaměřeným na ty evropské

evropské spojence, kteří inklinují ke konstruktivnějšímu vystupování v Bělehradě, jakož i na neutrály a nezúčastněné země. Cílem tohoto "zpracovávání" je získat je pro podporu amerických stanovisek a návrhů, jmenovitě v oblasti lidských práv a humanitární, odvrátit jejich pozornost od námětů ZSS a států Varšavské smlouvy v Bělehradě tak co nejvíce izolovat.

Delegace USA byla dosud iniciátorem a nositelem nejhrubších, pomlouvačných, do vnitřních záležitostí ZSS se vyměňujících útočných vystoupení, orientovaných hlavně proti SSSR a ČSSR. Její vedoucí GOLDBERG přitom naznačil, že bude v této praxi pokračovat, vyvíjet tlak na ZSS a tuto linii kategoricky prosazuje mezi členy NATO. Jako s krajní alternativou kalkulují USA i s takovým vyhocením negociační situace v níž by se pokoušely vyhrožovat přerušением setkání v Bělehradě. Součástí americké agresivní taktiky v Bělehradě, konkrétně vůči ČSSR, byly rovněž pokusy o izolaci její delegace v souvislosti s tzv. pražským procesem.

Po návratu GOLDBERGA z Washingtonu se delegace USA soustředovala na prosazení amerického návrhu na formulaci té části závěrečného dokumentu bělehradského setkání, která by se měla týkat problematiky lidských práv. USA jde nejen o nové zvýraznění jejího významu v celkovém kontextu Závěrečného aktu KESE, ale především o to, transformovat ji v závazac podobě v účinný a trvalý nástroj politiky antikomunismu, antisovětiismu a postupné legalizované destabilizace socialistického společenství.

Zmíněný americký návrh vyvolal však rozpory mezi delegacemi států NATO, které donutily USA k jeho úpravě /diplomatictější formulace/, aby dosáhly jednotného postupu všech spojenců. Nezdařilo se jim ale realizovat původní záměr - získat ke spolutautorství neutrály a nezúčastněné země, které přesto americký návrh po jeho předložení /2. 12./ většinou podpořily /Švédsko, Švýcarsko, Rakousko a Španělsko/. Návrh je v podstatě pokusem

o revizi smyslu 7. principu Deklarace zásad vztahů mezi státy ve prospěch již uvedeného západního pojetí lidských práv.

EHS k dosavadnímu průběhu Bělehradského setkání a jeho dalšímu vývoji

Hodnocení dosavadního průběhu bělehradského setkání Radca ministrů EHS /z 22. 11./ je v zásadních rysech totožné s pohledy NATO. Vyjadřuje uspokojení s postupem delegací zemí EHS i jeho koordinovaností. Schvaluje ostrou "kritiku" ZSS, členskými státy Společného trhu předložené návrhy, přiklání se však názoru, že by nebylo příliš vhodné protahovat jednání až za únorový termín. Tvrdí, že státům EHS se podařilo udržet ZSS pod stálým tlakem, který může alespoň zčásti ovlivnit jejich stanoviska. V tomto tlaku je třeba pokračovat. Kladně je hodnocena též aktivita západních sdělovacích prostředků na podporu negociačních pozic Západu. Těžiště vlivové politiky vůči ZSS ve zbývajícím období bělehradské schůzky a hlavně po jejím skončení spatřuje v intenzivním zpracovávání veřejného mínění na Východě i na Západě. Toto ovlivňování považuje za velmi silnou zbraň Západu, které je třeba co nejintenzivněji a ofenzivně využívat. Bělehrad za spolupůsobení z hlediska EHS úspěšných západních kampaní umožňuje v širokém mezinárodním měřítku plně nastolit tematiku lidských práv a využívat jí nejen k ovlivňování vnitropolitického vývoje ZSS /to prvořadě/, ale i k zmanipulování západní veřejnosti.

Pokud jde o další vývoj bělehradského jednání, státy EHS jsou značnou měrou zainteresovány na rychlém projednání všech předložených návrhů tak, aby do vánoční přestávky si mohly předběžně ujasnit obsah závěrečného dokumentu schůzky. V opačném případě by podle jejich soudu bylo jen stěží možné ukončit setkání v únoru 1978. Pak by bylo nutné buď v něm dále pokračovat, nebo se spokojit s jeho minimálními či nulovými výsledky. Minimální či nulové výsledky jsou však pro země EHS těžko přijatelné, neboť z hlediska svých politických potřeb a zájmů jsou zainteresovány na dosažení zásadnějších výsledků v Bělehradě

/tzn. v jimi priorizovaných otázkách a oblastech, konkrétně zejména ve sféře lidských práv a zdůraznění úlohy individuálních osob a skupin v dalším plnění Závěrečného aktu KBSE/. Současně si však uvědomují, že pro značný počet zcela protichůdných nebo rámcem Závěrečného aktu překračujících návrhů bude nadcházející fáze setkání v Bělehradě velmi složitá a časově náročná. ZSS přitom obviňují z výlučně "taktické motivace" jejich iniciativ. Této situaci chce EHS /pokyny Rady ministrů z 22. 11./ čelit eliminací Západu nepřijatelných návrhů /tj. návrhů ZSS/, modifikací případně sloučením těch, jež jsou alespoň v některých bodech akceptovatelné a přesunutím některých dalších námětů do příslušných mezinárodních orgánů /např. v Ženevě/, jež by se jimi měly zabývat po skončení Bělehradu. V EHS se uvažuje v této souvislosti rovněž o možnosti přehodnocení dosavadního zdrženlivého postoje Devítky k expertním skupinám /pro období po bělehradské schůzce/, pokud by tyto splňovaly kritérium užitečnosti a výslednosti své činnosti.

Význam závěrečného dokumentu setkání v Bělehradě nelze podle závěrů Rady EHS přeceňovat, měl by však být podrobnější a odrážet hlavně výsledky posouzení plnění Závěrečného aktu KBSE, přijaté návrhy a stanovit modalitty příští celoevropské schůzky. Upřesnit jeho strukturu a formu bude ale možno až na základě dalšího průběhu bělehradského jednání.

V dalším průběhu Bělehradu si země EHS chtějí zachovat "relativní samostatnost" svého postupu a působit moderně jak na pozici USA /aby ve svém tlaku na ZSS nepřekročily únosnou hranici a tak vážněji neohrozily pokračování jednání/, tak i SSSR. Jsou si však vědomy toho, že GOLDBERG je zavázán prezidentu CARTERovi i Kongresu USA dosáhnout ve sféře lidských práv a humanitární konkrétních výsledků a bude proto tento cíl sledovat neústupně a důsledně, což povede k vytváření složitých negociačních situací v Bělehradě. Naproti tomu jsou však - v souladu s postojem USA - rozhodnuty reagovat velmi tvrdě

/údajně i za cenu dočasného zastavení bělehradského jednání/ na případné další procesy s disidenty v ZSS.

K otázce termínu a místa příští celoevropské schůzky

Dosavadní bělehradské jednání se ve svém průběhu již také otknulo problému místa a doby konání dalšího celoevropského setkání. Naznačilo, že dosažení dohody o něm nebude snadnou záležitostí.

Pokud jde o otázku termínu, podobně jako v ostatních zásadních otázkách programu bělehradského zasedání se v ní projeví 2 protichůdné tendence: zatímco státy NATO, EMS, neutrálové i nezúčastněné země jsou zainteresovány na brzkém svolání další schůzky, přibližně za 2 - 3 roky, ZSS po zkušenostech z Bělehradu naopak s ním nespíchají.

Ve věci místa dalšího setkání figurují 2 vážné kandidatury - Madrid a Vídeň /la Valettu lze pominout/, mezi nimiž se zřejmě rozhodne. ZSS se kloní ke kandidatuře Vídně /pokud jde o Madrid, neexistuje záruka, že Španělsko nevstoupí do NATO/, zatímco západní státy jsou zatím v tomto ohledu nejednotné. Země NATO spekulovaly s možností uskutečnit příští schůzku v některé ZSS a tak přenést diskusi o lidských právech i s jejím případným dopadem na půdu socialistického společenství. Uvítaly proto původní sondáže PLR ohledně event. kandidatury Varšavy. Po odpadnutí této možnosti se zdá, že další jednání o této otázce pravděpodobně vyústí v dohodu o Vídni jako relativně nejvhodnějším místě. V NATO se však údajně dále spekuluje s možností umístit některou z dalších celoevropských schůzek v ZSS. Tohoto záměru by mělo být dosaženo manévrem - uvažuje se jako místo příští schůzky navrhnout Londýn /tj. jednu z metropolí NATO/ a vytvořit tak jakýsi precedent s tím, že by pak další setkání bylo nutně situováno do některé země Varšavské smlouvy.

V politických kalkulacích NATO se projevuje již také tendence prosadit zvýšení úrovně účasti pro příští setkání a to na úroveň ministrů zahraničí /alespoň v jeho úvodní a závěrečné fázi/ a touto cestou zvýraznit v souladu se zájmy Západu její úlohu.

Z á v ě r y :

Dosavadní vystupování členských zemí NATO a EHS na setkání v Bělehradě a hlavně poslední pokyny vedení NATO a EHS pro další postup jejich delegací naznačují, že také v další fázi bělehradského zasedání hodlají vůči ZSS uplatňovat taktiku nátlaku, manévrování, průtahů a zavádění celého jednání do časové tísně, i když - v zájmu dosažení konkrétních "konstruktivních" výsledků - již v menší míře kalkulují s vyvoláváním konfliktních situací.

Projednávání ústřední otázky zbývajících etapů bělehradského setkání - formy, struktury a obsah závěrečného dokumentu - bude bezpochyby obdobím tvrdého negociačního boje vzhledem k diametrálně rozdílnému přístupu Západu a Východu k tomuto problému ve všech jeho základních aspektech. Západ bude usilovat o uplatnění své koncepce, tzn. podrobného dokumentu /včetně event. příloh/, který by mu svou šíří měl pomoci prosadit do něho maximum jeho myšlenek, formulací a vlastních návrhů a tím dosáhnout posunu vnitřní vyváženosti závěrečného aktu KBSE. Na druhé straně bude však v tomto ohledu limitován politickou nutností dovést bělehradské zasedání k úspěšnému závěru, který nevyhnutelně potřebuje z hlediska mezinárodněpolitického i vnitropolitického. Za daného poměru sil a vzhledem k zásadě konsensu si uvědomuje, že jediným reálným východiskem - podobně jako na KBSE - je všestranně přijatelný kompromis, který by víceméně vyváženě odrážel zájmy a požadavky všech účastníků, resp. jejich seskupení v jednotlivých oblastech. Při jeho vypracovávání se hlavně státy NATO a EHS, zřejmě i s podporou

většiny neutrálů, budou řídit taktikou, známou již z období závěrečného stádia II. fáze KBSE, tj. taktikou tzv. "balíku" s cílem kompenzovat ústupky ZSS v pro ně zajímavých otázkách sice také vlastními ústupky, ale v druhořadějších problémech.

Jednání o konkrétních předložených návrzích a jeho vyústění ve všeobecně přijatelný závěrečný dokument, třeba že teprve začalo, lze na základě charakteru dosavadního vývoje zasedání, jehož ~~hlavní~~ hlavní rysy však bezpochyby poznamenají také jeho další průběh, označit za velmi obtížné. To již nyní postupně zavádí setkání do časové tísně, která bude patrně dále narůstat. S tímto faktorem však spekuluje Západ, který se - podobně jako v závěrečném stádiu II. fáze KBSE - bude snažit maximálně časové tísně využít proti ZSS.

Vzhledem k náročnosti abývajících etapy setkání v Bělehradě je třeba již nyní počítat s jeho pokračováním ještě v lednu - únoru 1978.